

**Posudek disertační práce
Mgr. Pavly Košťálové**

na téma

ŠIKANA ŽÁKŮ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Práce obsahuje 148 stran textu a 24 stran příloh a autorka ji člení do dvou základních částí: teoretické a empirické. Teoretická část zahrnuje 5 kapitol. Prvá kapitola je určitým úvodem do celé problematiky. Autorka vymezuje základní pojmy na základě slovníků i další příslušné odborné literatury, zabývá se klasifikací šikany.

Druhou kapitolu věnuje otázkám šikany ve školním prostředí. Z tohoto pohledu by pak podkapitola 1.5. (Postavení obětí a agresorů v třídním kolektivu) patřila spíše sem. Autorka věnuje pozornost vyšetřování šikany, jejímu řešení a následkům a v souvislosti s tím uvádí tzv. „poplachový plán“. Není zřejmé, zda je dílem autorky, či pochází odněkud odjinud. Totéž platí o částech vyšetřování (s.33).

Třetí kapitola nese název Šikana a rodina. I když tento název by mohl být zavádějící (napovídá, že se jedná o šikanu v rodině), autorka v ní řeší, v souladu s tématem, jakou roli by měli sehrát rodiče v případě, že jejich dítě se stalo agresorem či obětí šikany. Možná již poněkud nad rámec tématu je další kapitola Šikana a policie (o vyšetřování šikany ve škole je již pojednáno v podkapitole 2.3.). Zajímavé je srovnání vyšetřování šikany ve škole a Policií ČR.

Jistým doplněním teoretického rozboru dané problematiky je srovnání přístupu v boji proti šikaně ve Velké Británii a u nás. Závěr teoretické části tvoří pojednání o prostředcích prevence a nápravy. I když problematika prevence zřejmě není předmětem zájmu autorky předkládané práce, domnívám se, že by zasloužila větší pozornosti.

Empirická část začíná kapitolou Charakteristika (čeho?). Podobně nic neříká ani název následující kapitoly. Při pohledu do obsahu první kapitoly čtenář zjišťuje, že se jedná o popis zkoumaného souboru, metod zkoumání a zpracování dat. Pokud jde o stanovení výběrového souboru, je možné konstatovat, že byl pořízován velmi zodpovědně a pečlivě a jeho velikost (776 žáků) opravňuje k seriózním závěrům. Použité dotazníky byly rovněž připravovány s pečlivostí, nicméně nabízí se otázka, zda dotazník pro žáky nebyl až zbytečně dlouhý (64 položek) a tím náročný na vyplňování (téměř dvě vyučovací hodiny!). Hlavně první část jde do velké šíře.

Hned na počátku kapitoly druhé, přinášející výsledky výzkumu autorka konstatuje, že k projevení se šikany je třeba „souhry“ několika příčin a podmínek daných dědičností, vybaveností mozku a výchovným prostředím (s.67). To rozhodně zasluhuje bližší vysvětlení. Celá kapitola vzbuzuje určité rozpaky. V první řadě je patrný nesoulad mezi formulovaným cílem výzkumu a analýzou dat a jejich interpretací. Cílem má být „prokázat souvislost mezi zvolenými proměnnými a tím, zda je žák obětí nebo šikanujícím“ (?) (s.61). Analyzován je však vztah mezi zvolenými proměnnými navzájem (velikost obce a třídní kolektiv, pohlaví a kolektiv atd.) a až v závěru podkapitoly (2.1) je vyhodnocován pouze vztah mezi atmosférou ve třídě a tím, zda je žák šikanován, či zda šikanuje a mezi kolektivem třídy a tím, zda je žák šikanován (už ne, zda sám šikanuje). V dalších podkapitolách se pak dají najít v nepřehledném množství dat některé další požadované souvislosti.

Rovněž interpretace je někdy problematická. Např. autorka komentuje vztah mezi pohlavím a třídním kolektivem tak, že 35% chlapců a 39% dívek uvedlo, že „u nich ve třídě se kolektiv dělí na několik kamarádkých skupin o velikosti 3-6 žáků“ (s.71). Jak tedy pohlaví ovlivňuje charakter kolektivu třídy? Podobně, jak interpretovat vztah pohlaví a obavy ze šikany (s.97). Kdo tedy má větší strach?

V podkapitole s názvem „Znají žáci podstatu definice šikany tak, aby mohli zodpovědně říct, že šikanovali?“ je analyzován pouze vztah pohlaví – agresor. Kde je tedy odpověď na otázku v nadpise?

Mimo stanovené cíle (i téma práce) je také např. analýza vztahu počtu zájmových kroužků k velikosti obce (navíc interpretace opět nejasná: čím větší obec tím méně kroužků?), či ke vzdělávacímu programu a o šikaně ani slovo, byť v názvu podkapitoly je tento vztah inzerován (2.4.). Obdobně mimo cíle i téma práce jdou hypotézy o vztahu pohlaví žáka a zájmu rodičů o jejich práci, či dokonce hledání vztahu mezi velikostí obce a zájmem rodičů o práci dětí ve škole.

Nejasné a poněkud zvláštní je i konstatování v závěru, kde autorka předpokládá, že oběti a agresori budou volit odlišné typy zájmových činností, v nichž se projeví jejich odmítavý či pozitivní vztah k násilí. Neformuluje k tomu žádný závěr a také to ani nijak nebylo ověřováno(?!). K diskusi se nabízí řada dalších otázek, např. termín „volná vyučovací hodina“ v dotazníku, i když je to celkem bezpředmětné, protože autorka s odpověďmi na tyto otázky stejně nepracuje tak, jako s mnoha dalšími. Nevyhodnocen zůstal dotazník pro rodiče i pro učitele. To jen potvrzuje výše uvedené konstatování o nejasnosti cílů výzkumu i celé práce a konkretizaci tématu.

Po formální stránce práce odpovídá všem základním požadavkům, objevují se jen drobnosti. Např. na s. 69 H_0 i H_1 jsou totožné, v seznamu literatury jméno autorky není Kvapilová, ale Klapilová.

Závěr:

Předložená práce řeší aktuální problematiku a je nepochybně výsledkem značného úsilí autorky vypořádat se s daným tématem, byť se ukázalo, že v dané šíři a v daném pojetí je to poněkud nad její síly. Přes všechny zmíněné nedostatky a připomínky prokazuje dobrou práci s prameny, dokazuje, že umí realizovat pedagogický výzkum a tím prokazuje schopnost vědecké práce. Při využití všech informací, které výzkum obsahuje může být i obohacením poznání v dané oblasti. Proto doporučuji, za předpokladu úspěšné obhajoby a splnění všech dalších náležitostí udělení příslušného vědeckého titulu v souladu se zákonem o vysokých školách.

Hradec Králové 23. září 2004

Prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.